

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIŲ IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE TEISINGUMO MINISTERIJOS

2022-01-06 Nr. 4D-2021/1-1259
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2021 m. spalio 8 d. gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama ir – Šiaulių TI) ir Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos (toliau vadinama – Kalėjimų departamentas) pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su laikymo sąlygomis ir skundų nagrinėjimu.

2. Pareiškėjas skunde (toliau vadinama – Skundas) nurodo:

2.1. 2021-06-30 kreipėsi su skundu į Šiaulių TI administraciją dėl netinkamo pasivaikščiojimo kiemelių įrengimo, nes nėra galimybės atsisėsti. Šiaulių TI administracija raštu atsakė, kad teisės aktuose nenumatyta pasivaikščiojimo kiemeliuose įrengti vietą atsisėsti;

2.2. gautą Šiaulių TI atsakymą apskundė Kalėjimų departamentui. Kalėjimų departamentas, atsakydamas į skundą nurodė, kad pasivaikščiojimo kiemeliuose gali būti įrengtas sporto inventorių, o suoliukai gali būti priskiriami prie sporto inventoriaus, sprendimus dėl kiemelių įrengimo priima įstaigos administracija;

2.3. Pareiškėjas turi sveikatos problemų, todėl valandą išstovėti jam labai sunku ir skausminga, o sėdėti ant betoninių grindų taip pat negali, nes tada sveikata dar pablogėja, todėl dažnai yra priverstas atsisakyti pasivaikščiojimo lauke.

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo išnagrinėti jo Skundą.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Tuometis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, gavęs Pareiškėjo Skundą, dėl informacijos ir ją patvirtinančių dokumentų gavimo kreipėsi į Šiaulių TI ir Kalėjimų departamento administracijas.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. XIV-719 Erika Leonaitė paskirta Lietuvos Respublikos Seimo kontroliere valstybės institucijų ir įstaigų pareigūnų veiklai tirti, tuomečio Seimo kontrolieriaus pradėtą tyrimą dėl Pareiškėjo Skunde nurodytų aplinkybių atliko ir tyrimo išvadas dėl jo teikia Seimo kontroliere E. Leonaitė.

5. Šiaulių TI 2021 m. lapkričio 10 d. rašte Nr. 14-11000 nurodoma:

5.1. „Pareiškėjas į Šiaulių TI buvo pristatytas 2020-04-30.“

5.2. „Pažymime, kad pagal Pataisos įstaigų (tardymų izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2020-12-21 įsakymu „Dėl pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ Nr. V-389 (toliau – Įrengimo taisyklės) 17 punktą, pasivaikščiojimo kiemuose gali (bet neprivalo) būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventoriūs. Pasivaikščiojimo kiemai įrengiami taip, kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore. Šiaulių TI pasivaikščiojimo kiemai įrengti ant režiminio korpuso pastato eksploatuojamo stogo. Siekiant efektyviai panaudoti pasivaikščiojimams skirtą erdvę ir sudarant sąlygas mankštintis, Šiaulių TI pasivaikščiojimo kiemuose įrengti, prie sienos tvirtinami gimnastikos skersiniai. Pažymėtina, kad Įrengimo taisyklėse nenumatyta pasivaikščiojimo kiemuose įrengti sėdimas vietas.“

5.3. „Papildomai informuojame, kad, esant pagrindui (administracijai pateikiami neįgalumą patvirtinantys medicininiai dokumentai, sveikatos priežiūros specialistų rašytinė rekomendacija, ar esant akivaizdiems asmens neįgalumo požymiams) ir suimtajam (nuteistajam) pageidaujant, Šiaulių TI administracija neįgalumą turintiems asmenims užtikrintų galimybę sėdėti pasivaikščiojimų gryname ore metu.“

5.4. Šiaulių TI administracija pateikė Pareiškėjo 2021-06-30 skundo Nr. 71-2765 ir 2021-07-22 atsakymo Pareiškėjui Nr. 17-977 kopijas. Pareiškėjas skunde nurodė, kad jam sunku pasivaikščiojimo metu visą laiką stovėti, ir prašė atsakyti, kodėl pasivaikščiojimo kiemeliuose nėra suoliukų.

Šiaulių TI Pareiškėjui atsakė, kad Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklėse nenumatyta pasivaikščiojimo kiemuose įrengti sėdimas vietas. Pasivaikščiojimo kiemai įrengiami tam, kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore.

6. Kalėjimų departamento 2021 m. lapkričio 12 d. rašte Nr. 1S-3711 nurodoma:

6.1. „X (toliau – Pareiškėjas) kreipėsi į Kalėjimų departamentą 2021-08-15 skundu (registruotas 2020-08-17 Nr. 2G-3293) dėl sėdimų vietų įrengimo pasivaikščiojimų kiemuose. Į Pareiškėjo skundą atsakyta Kalėjimų departamento 2021-09-03 raštu Nr. 2S-3271 „Dėl skundų“.“

6.2. „Įgyvendinant Bausmių vykdyto kodekse ir Suėmimo vykdyto įstatyme įtvirtintas nuostatas dėl nuteistųjų (suimtųjų) teisės pasivaikščioti gryname ore, laisvės atėmimo vietų įstaigose įrengti pasivaikščiojimo kiemai Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento direktoriaus 2020 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-389 (toliau – Taisyklės), III skyriuje nustatyta tvarka. Pagal Taisyklių nuostatas pasivaikščiojimo kiemai įrengiami taip, kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore. Pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventoriūs, pavyzdžiui, suoliukai. Įrengimas specialių sėdimų vietų pasivaikščiojimo kiemuose Taisyklėse nenumatytas. Atsižvelgiant į anksčiau nurodytą teisinį reglamentavimą, sėdimų vietų neįrengimas pasivaikščiojimo kiemuose, Kalėjimų departamento nuomone, negali būti susijęs su teisės pasivaikščioti ir pabūti lauke bent vieną valandą per parą tinkamu neužtikrinimu ar ribojimu. Noras pasėdėti pasivaikščiojimo gryname ore metu gali būti susijęs su objektyviais individualiais asmens poreikiais, pavyzdžiui, jo sveikatos būkle, todėl kiekvienu atskiru atveju, kol teisės aktai neįpareigoja įrengti pasivaikščiojimo kiemuose sėdimų vietų, galėtų būti sprendžiamas įkalinimo įstaigos administracijos individualiai, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, sąlygas ir saugumo reikalavimų užtikrinimą.“

7. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021 m. lapkričio 4 d. gautas Laisvės atėmimo vietų ligoninės (toliau vadinama – LAVL) 2021-11-04 raštas Nr. S-4621, kuriame nurodyta:

„Įvertinus įrašus X Asmens sveikatos istorijoje Nr. 13-A/2020/887, pirminės gydytojo apžiūros metu X nepateikė neįgalumą patvirtinančių medicininių dokumentų, išrašų iš medicininių dokumentų, įrodančių (kokio sunkumo) apie turimus susirgimus.“

Informuojame, kad X nėra nustatytas neįgalumas ir jis neturi specialiųjų poreikių dėl kurių būtų reikalingas aplinkos pritaikymas. Šeimos gydytojo rekomendacijų dėl laikymo sąlygų registruota nėra.“

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

8. Ministrų Komiteto rekomendacijoje šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ nustatyta:

„27.1. Kiekvienam kaliniui kasdien, esant tinkamoms oro sąlygoms, turi būti sudarytos sąlygos ne mažiau nei vieną valandą per dieną mankštintis atvira ore.

[...]

75. Darbuotojai visada turi elgtis ir atlikti savo pareigas taip, kad geru pavyzdžiu galėtų daryti įtaką kaliniams ir įgytų jų pagarbą.

[...]

87.1. Turi būti sudarytos sąlygos, skatinančios kiek įmanoma geresnius ryšius tarp administracijos, kitų darbuotojų, įvairių institucijų ir kalinių.“

9. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinamas ir – BVK):

183 straipsnis. Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. [...]“

10. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (SVĮ):

5 straipsnis. Bendrosios asmenų, laikomų tardymo izoliatoriuose, teisinės padėties nuostatos – „1. Lietuvos Respublikos piliečiai, laikomi tardymo izoliatoriuose, turi visas Lietuvos Respublikos piliečiams įstatymų nustatytas teises, laisves ir pareigas su apribojimais, kuriuos nustato Baudžiamojo proceso kodeksas, šis ir kiti įstatymai. [...] 3. Vykdam suėmimą, draudžiama žmogų kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą“;

29 straipsnis. Suimtųjų teisė pasivaikščioti gryname ore – „1. Suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Nepilnamečiams, nėščioms moterims ir ligoniams pagal gydytojų išvadą suteikiami du ne trumpesni kaip vienos valandos pasivaikščiojimai per dieną. Pasivaikščiojimo gryname ore trukmę įsakymu nustato tardymo izoliatoriaus direktorius. 2. Suimtųjų pasivaikščiojimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje tardymo izoliatoriaus teritorijoje, laikantis šio įstatymo 10 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiojimo gali nebūti arba jo trukmė gali būti sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka suimtas. 3. Pasivaikščiojimas gali būti nutrauktas, jei suimtasis pažeidžia Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių nustatytą pasivaikščiojimų tvarką.“

11. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama – VAĮ):

3 straipsnis. Viešojo administravimo principai – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: [...] 4) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą viešojo administravimo subjektams turi būti nustatyti laikantis šio įstatymo nustatytų reikalavimų, o viešojo administravimo subjektų veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai sprendimai, susiję su asmenų teisių ir pareigų

įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; 5) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį; [...] 9) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; [...]“;

10 straipsnis. Administracinių sprendimų priėmimas – „4. Viešojo administravimo subjektas administracinį sprendimą dėl asmens prašymo ar skundo turi priimti per 20 darbo dienų nuo tokio prašymo ar skundo gavimo dienos. Jeigu prašymas ar skundas gautas po darbo valandų, poilsio ar šventės dieną, jo gavimo diena laikoma po jos einanti darbo diena. Kai dėl objektyvių priežasčių per šį terminą administracinis sprendimas negali būti priimtas, viešojo administravimo subjektas šį terminą gali pratęsti ne ilgiau kaip 10 darbo dienų. Asmeniui apie tokį termino pratęsimą per 5 darbo dienas nuo sprendimo pratęsti terminą priėmimo dienos pranešama raštu ir nurodomos pratęsimo priežastys.“

12. Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploataavimo taisyklėse (toliau vadinama –Taisyklės), patvirtintose Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2020 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-389, numatyta:

„5. Taisyklėse vartojamos sąvokos: [...] **Pasivaikščiojimo kiemas** – specialiai įrengta teritorija nuteistiesiems pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore.

[...]

14. Naujai statomuose, rekonstruojamuose įkalinimo įstaigų statiniuose pasivaikščiojimo kiemai gali būti įrengti pastato vidiniame kieme. Kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore, įkalinimo įstaigų teritorijoje ant žemės arba ant gyvenamųjų korpusų pastatų stogų įrengiami pasivaikščiojimo kiemai. Ant žemės įrengti pasivaikščiojimo kiemai gali būti sujungti su gyvenamaisiais korpusais antžeminėmis arba požeminėmis perėjomis nuteistiesiems (suimtiesiems) lydėti.

15. Pasivaikščiojimo kiemų išorinės lauko sienos įrengiamos iš mūro, monolitinio gelžbetonio, surenkamo gelžbetonio arba plieninio karkaso apsiūto profiliuota skarda. Mūro sienos tarp kamerų turi būti ne plonesnės kaip 25 cm storio, gelžbetonio sienos ne plonesnės kaip 8 cm, profiliuotos skardos storis ne mažesnis kaip 1,2 mm.

16. Pasivaikščiojimo kiemuose įrengiamos rakinamos durys. Pasivaikščiojimo kiemų durys įrengiamos pagal šių Taisyklių 13 punkte nustatytus reikalavimus. Pasivaikščiojimo kiemai dengiami metaliniai tinklais. Išilgai pasivaikščiojimo kiemų sienų, ant žemės arba viršuje, įrengiama priežiūrą vykdančio pareigūno pakyla. Pasivaikščiojimo kiemuose įrengiami 120 cm pločio stogeliai, saugantys nuo atmosferos kritulių. Naujai įrengiamuose, rekonstruojamuose, kapitališkai remontuojamuose pasivaikščiojimo kiemuose turi būti įrengta atmosferos kritulių šalinimo sistema.

17. Pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventorius išskyrus kovinių sporto šakų inventorių ir sporto inventorių su papildomais svarmenimis (štangos, hanteliai, jėgos treniruokliai ir pan.), skirtais nuteistiesiems (suimtiesiems) mankštintis gryname ore. Sporto įranga ir inventorius turi būti techniškai tvarkingi, patikimai pritvirtinti prie sienų ar grindų, nekelti pavojaus įkalinimo įstaigose laikomų asmenų ir personalo sveikatai ir gyvybei.

18. Pasivaikščiojimo kiemų sienos dengiamos lygia, patvaria ir drėgmei atsparia danga, grindys turi būti lygios ir neslidžios.

19. Mažiausiai vienas pasivaikščiojimo kiemas įkalinimo įstaigoje turi būti pritaikytas specialiesiems neįgaliųjų poreikiams.“

Tyrimui reikšminga teismų praktika

13. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) praktika:

13.1. 2012 m. gruodžio 20 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. A-822-3206-12, LVAT konstatavo:

„Pagal Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto (2008 m. lapkričio 6 d. įstatymo Nr. X-1791 redakcijos) 5 straipsnį, Kalėjų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos (pagal Statuto 2 straipsnio 1 dalį, pataisos namai yra Kalėjų departamentui pavaldi įstaiga) savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Bausmių vykdymo kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Baudžiamojo proceso kodeksu, Suėmimo vykdymo įstatymu, kitais įstatymais, šiuo statutu, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir kitais teisės aktais. Pagal Statuto 4 straipsnį, Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veikla grindžiama teisingumo, teisėtumo, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo, suimtųjų ir nuteistųjų lygybės prieš suėmimo ir bausmių vykdymo įstatymus, humanizmo, bausmių vykdymo individualizavimo, progresyvaus bausmių atlikimo ir viešumo principais. Panevėžio pataisos namai ir Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktas).“

13.2. 2021 m. gruodžio 8 d. administracinės bylos Nr. eA-3183-789/2021 nutartyje konstatavo:

„Valstybės institucijoms, įstaigoms, pareigūnams ir kitiems atitinkamus įgaliojimus turintiems asmenims kyla pareiga vadovautis Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintais gero viešojo administravimo, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principais. Valdžios institucijos, siekdamos įgyvendinti gero viešojo administravimo principą, užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių bei privataus asmens, kaip silpnesnės santykio su viešąja administracija šalies, apsaugą, privalo bet kurioje situacijoje vadovautis fundamentaliais protingumo, teisingumo, sąžiningumo principais, sprendimų priėmimo metu atsižvelgti į susiklosčiusių faktinių aplinkybių visumą (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A552-385/2014, 2017 m. balandžio 10 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-322-552/2017, 2017 m. spalio 26 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-4221-502/2017). Atsakingo valdymo (gero administravimo) principas įtvirtina viešojo administravimo subjekto pareigą imtis aktyvių veiksmų (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 31 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1547-502/2015). Iš gero administravimo principo išplaukia, kad valstybės institucijos, priimdamos administracinius sprendimus (vykdydamos valdžios funkcijas), privalo dirbti rūpestingai (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. sausio 8 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1-502/2015, 2015 m. kovo 26 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-1069-502/2015).

13.3. 2013 m. gruodžio 2 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A520-2473/2013 konstatuojama, kad valstybės institucijos turi veikti „kaip *bonus pater familias*, t. y. apdairiai ir rūpestingai“.

13.4. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas (pritarta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2016 m. birželio 1 d. pasitarime), nurodyta:

„Kiekviena valstybės ar savivaldybės institucija, per kurią vykdomos valstybės funkcijos, kiekvienas valstybės tarnautojas turi paisyti teisėtumo reikalavimų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Teisėtumo principas viešojo administravimo srityje reiškia, kad viešojo administravimo subjektų veikla turi atitikti teisės aktų reikalavimus ir kad jų priimti sprendimai būtų pagrįsti teisės normomis, o sprendimų turinys atitiktų teisės normų reikalavimus. Norėdami priimti administracinį teisės aktą viešojo administravimo subjektai privalo turėti tinkamas priežastis, o ne pateikti bet kokias priežastis, kad patenkintų formalius reikalavimus (žr. 2014 m. gegužės 14 d. nutartį

administracinėje byloje Nr. A261-706/2014, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis Nr. 27, 2014, 66–84 p.). Pažymėtina, kad pareiga vykdant viešojo administravimo veiklą laikytis teisėtumo principo apima tiek reikalavimą priimti administracinį sprendimą, kuris atitiktų tam teisiniam santykiui taikytiną konkrečią teisės normą (turinio požiūriu sprendimas turi būti pagrįstas tinkamu teisiniu pagrindu), tiek reikalavimą priimtame sprendime *expressis verbis* nurodyti teisinį pagrindą atitinkančią konkrečią teisės normą (2013 m. rugpjūčio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-834/2013).“

Skundo tyrimo išvados

14. Atsižvelgiant į Skunde nurodytas aplinkybes, tyrimo metu surinktą informaciją ir teisinį reglamentavimą, tyrimo išvados bus pateikiamos dėl kiekvienos iš šių dalių atskirai:

14.1. dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų nagrinėjant skundą ir užtikrinant tinkamas laikymo sąlygas;

14.2. dėl Kalėjimų departamento pareigūnų veiksmų nagrinėjant skundą.

Dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų nagrinėjant skundą ir užtikrinant tinkamas laikymo sąlygas

15. Pareiškėjas Skunde teigia, jog turi sveikatos problemų, todėl pasivaikščiojimų metu negali visą valandą išstovėti, o atsisėsti nėra ant ko. Pareiškėjas kreipėsi į Šiaulių TI administraciją dėl sėdėjimo vietos pasivaikščiojimo kiemeliuose įrengimo, tačiau jo prašymas nebuvo patenkintas.

16. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas Šiaulių TI administracijai 2021-06-30 įteikė skundą Nr. 71-2765. Skunde jis nurodė, kad dėl sveikatos problemų negali pasivaikščiojimo metu visą laiką stovėti, ir prašė atsakyti, kodėl pasivaikščiojimo kiemeliuose nėra suoliukų. Šiaulių TI 2021-07-22 raštu atsakė Pareiškėjui ir paaiškino, kad Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklėse nenumatyta pasivaikščiojimo kiemuose įrengti sėdimas vietas. Pasivaikščiojimo kiemai įrengiami taip, kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore. Pareiškėjui išaiškinta atsakymo apskundimo tvarka.

LAVL pateikė informaciją, kad Pareiškėjui nėra nustatytas neįgalumas, jis neturi specialiųjų poreikių, dėl kurių būtų reikalingas aplinkos pritaikymas, taip pat nėra registruota šeimos gydytojo rekomendacijų dėl laikymo sąlygų.

17. Šiaulių TI, kaip viešojo administravimo subjektas, savo veikloje turi veikti pagal viešojo administravimo principus. Į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydami visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas.

Kiekviena valstybės ar savivaldybės institucija, per kurią vykdomos valstybės funkcijos, kiekvienas valstybės tarnautojas turi paisyti teisėtumo reikalavimų. Pažymėtina, kad pareiga vykdant viešojo administravimo veiklą laikytis teisėtumo principo apima tiek reikalavimą priimti administracinį sprendimą, kuris atitiktų tam teisiniam santykiui taikytiną konkrečią teisės normą (turinio požiūriu sprendimas turi būti pagrįstas tinkamu teisiniu pagrindu), tiek reikalavimą priimtame sprendime *expressis verbis* nurodyti teisinį pagrindą atitinkančią konkrečią teisės normą.

Įvertinus Šiaulių TI atsakymą Pareiškėjui konstatuotina, jog nors Pareiškėjui atsakoma, kad teisės aktuose nenumatyta sėdimų vietų pasivaikščiojimo kiemeliuose įrengimas, tačiau atsakymas grindžiamas nebegaliojančio teisės akto nuostatomis, nes Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės neteko galios nuo 2020-12-22, todėl darytina išvada, kad šis atsakymas neatitinka teisėtumo ir gero viešojo administravimo principų.

18. Apibendrinant išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, kad Šiaulių TI administracija Pareiškėjo skundą dėl pasivaikščiojimo kiemelių įrengimo išnagrinėjo netinkamai, nesilaikė teisėtumo ir gero viešojo administravimo principų, todėl Skundas dėl Šiaulių TI pareigūnų veiksmų, nagrinėjant skundą, pripažįstamas pagrįstu.

19. Vertinant Pareiškėjo Skundo aplinkybes dėl galimybės atsisėsti pasivaikščiojimų metu, pastebėtina, jog Europos kalėjimų taisyklėse numatyta, kad kiekvienam kaliniui kasdien, esant tinkamoms oro sąlygoms, turi būti sudarytos sąlygos ne mažiau nei vieną valandą per dieną mankštintis atvirame ore.

SVĮ numatyta, kad suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Suimtųjų pasivaikščiojimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje tardymo izoliatoriaus teritorijoje, laikantis šio įstatymo 10 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiojimo gali nebūti arba jo trukmė gali būti sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka suimtasis.

Taisyklėse numatyta, kad pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventoriūs, išskyrus kovinių sporto šakų inventorių ir sporto inventorių su papildomais svarmenimis (štangos, hanteliai, jėgos treniruokliai ir pan.), skirtais nuteistiesiems (suimtiesiems) mankštintis gryname ore. Sporto įranga ir inventoriūs turi būti techniškai tvarkingi, patikimai pritvirtinti prie sienų ar grindų, nekelti pavojaus įkalinimo įstaigose laikomų asmenų ir personalo sveikatai ir gyvybei. Mažiausiai vienas pasivaikščiojimo kiemas įkalinimo įstaigoje turi būti pritaikytas specialiesiems neįgalųjų poreikiams.

Pareiškėjo Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Šiaulių TI esančiuose pasivaikščiojimo kiemeliuose yra įrengti gimnastikos skersiniai, sėdimos vietos neįrengtos nė viename kiemelyje.

Šiaulių TI administracija paaiškino, kad, esant pagrindui (administracijai pateikiami neįgalumą patvirtinantys medicininiai dokumentai, sveikatos priežiūros specialistų rašytinė rekomendacija arba esant akivaizdžių asmens neįgalumo požymių) ir suimtajam (nuteistajam) pageidaujant, Šiaulių TI administracija neįgalumą turintiems asmenims užtikrintų galimybę sėdėti / atsisėsti pasivaikščiojimų gryname ore metu.

Pastebėtina, kad reikalavimas pateikti tokius dokumentus ar informaciją teisės aktuose nenumatytas.

20. Atkreiptinas dėmesys, kad vadovaujantis SVĮ nuostatomis, vykdant suėmimą, draudžiama žmogų kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą.

Europos kalėjimų taisyklėse pabrėžta, kad įkalinimo įstaigos darbuotojai visada turi elgtis ir atlikti savo pareigas taip, kad geru pavyzdžiu galėtų daryti įtaką kaliniams ir įgytųjų jų pagarbą.

LVAT savo praktikoje taip pat pabrėžia, kad valdžios institucijos, siekdamos įgyvendinti gero viešojo administravimo principą, užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių bei privataus asmens, kaip silpnesnės santykio su viešąja administracija šalies, apsaugą, privalo bet kurioje situacijoje vadovautis fundamentaliais protingumo, teisingumo, sąžiningumo principais, sprendimų priėmimo metu atsižvelgti į susiklosčiusių faktinių aplinkybių visumą. Atsakingo valdymo (gero administravimo) principas įtvirtina viešojo administravimo subjekto pareigą imtis aktyvių veiksmų, o priimant administracinius sprendimus (vykdant valdžios funkcijas) valstybės institucijos turi veikti kaip *bonus pater familias*, t. y. apdairiai ir rūpestingai.

21. Būtina akcentuoti, kad šiuo metu galiojančiose Taisyklėse nėra numatytas sėdimų vietų pasivaikščiojimo kiemeliuose įrengimas, tačiau taip pat ir nėra draudimo įrengti tokias vietas.

Pastebėtina, jog ir Kalėjimų departamentas laikosi pozicijos, kad kol teisės aktai neįpareigoja įrengti pasivaikščiojimo kiemuose sėdimų vietų, klausimas dėl galimybės atsisėsti galėtų būti sprendžiamas įkalinimo įstaigos administracijos individualiai, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, sąlygas ir saugumo reikalavimų užtikrinimą.

Įvertinus tyrimo metu nustatytas aplinkybes dėl pasivaikščiojimo kiemelių Šiaulių TI įrengimo, pabrėžtina, kad, nors Pareiškėjui nėra nustatytas neįgalumas ir jis neturi specialiųjų poreikių, tačiau Šiaulių TI pareigūnai, realizuodami savo pozityvią pareigą padėti suimtiesiems ir nuteistiesiems realiai spręsti jiems iškilusias problemas, turėtų rūpestingiau reaguoti į suimtųjų ir nuteistųjų prašymus, susijusius su aplinkos pritaikymu atsižvelgiant į individualius asmens poreikius.

22. Atkreiptinas dėmesys, kad tuometis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, įvertinęs Pareiškėjo Skunde iškeltą problemą dėl galimybės atsisėsti pasivaikščiojimo metu, 2021-11-23 pradėjo tyrimą Nr. 4D-2021/1-1416 Seimo kontrolieriaus iniciatyva dėl teisinio reglamentavimo, susijusio su laisvės atėmimo vietų pasivaikščiojimo kiemelių įrengimu, tobulinimo ir turinčių sveikatos problemų suimtųjų (nuteistųjų) teisės pasivaikščioti gryname ore užtikrinimo.

Seimo kontrolieriaus pažyma baigus tyrimą bus paskelbta viešai.

Dėl Kalėjų departamento pareigūnų veiksmų nagrinėjant skundą

23. Pareiškėjas nurodė, kad Šiaulių TI atsakymą dėl pasivaikščiojimo kiemelių įrengimo jis apskundė Kalėjų departamentui, tačiau skundas nebuvo patenkintas.

24. Kalėjų departamentas Seimo kontrolieriui pateikė Pareiškėjo skundo ir atsakymo jam kopijas. Kalėjų departamentas 2021-09-03 rašte, atsakydamas į Pareiškėjo 2021-08-15 skundą, paaiškino, kad, pagal Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių nuostatas, pasivaikščiojimo kiemai įrengiami taip, kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore. Pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventorius, pavyzdžiui, suoliukai. Suoliukai gali būti priskirti prie sporto inventoriaus, o apie įrengimo galimybę sprendžia įstaigos administracija.

Pareiškėjui išaiškinta atsakymo apskundimo tvarka.

25. BVK 183 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. Kalėjų departamento direktoriaus veiksmai ir sprendimai per dvidešimt dienų nuo jų įteikimo gali būti skundžiami apygardos administraciniam teismui (BVK 183 str. 3 d.). Taigi, specialusis įstatymas, reguliuojantis bausmių vykdymo ir atlikimo tvarką, sąlygas ir principus, – BVK, nustato privalomąją tvarką bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų bei sprendimų išankstiniam nagrinėjimui ne teismo tvarka.

Laikantis VAI įtvirtinto išsamumo principo – viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes. Taigi, viešojo administravimo subjektai, rengdami atsakymus, privalo įvertinti pareiškėjo prašymo turinį ir pateikti teisės aktų nuostatomis pagrįstą, aiškų ir argumentuotą atsakymą, kuriame būtų atsakyta į visus keliamus klausimus, o jei prašoma informacija nepateikiama, turi būti nurodytos priežastys, kodėl tai negali būti padaryta.

Skundo tyrimo metu Seimo kontrolieriui įvertinus Kalėjų departamento 2021-09-03 atsakymą nustatyta, kad Pareiškėjui buvo paaiškinta pasivaikščiojimo kiemelių įrengimo tvarka, tačiau nebuvo vertintas Šiaulių TI atsakymo Pareiškėjui pagrįstumas ir teisėtumas, nieko nepasisakyta, kad Šiaulių TI atsakymas grindžiamas negaliojančio teisės akto nuostatomis.

26. Apibendrinant nustatytas aplinkybes, konstatuotina, kad Kalėjų departamento 2021-09-03 atsakymas dėl pasivaikščiojimo kiemelių įrengimo ir Šiaulių TI atsakymo Pareiškėjui pagrįstumo ir teisėtumo vertinimo parengtas nesilaikant Viešojo administravimo įstatyme įtvirtinto

išsamumo principo, todėl Pareiškėjo Skundas dėl Kalėjimų departamento pareigūnų galimai netinkamų veiksmų, nagrinėjant jo skundą, pripažįstamas pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

27. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X skundą dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su skundo nagrinėjimu, **pripažinti pagrįstu.**

28. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X skundą dėl Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai netinkamai išnagrinėjus jo skundą, **pripažinti pagrįstu.**

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

29. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui rekomenduoja:

29.1. imtis priemonių, kad pareiškėjų skundai ir prašymai būtų nagrinėjami išsamiai, grindžiami galiojančių teisės aktų nuostatomis;

29.2. užtikrinti, kad Šiaulių TI pareigūnai, vykdydami savo funkcijas, elgtųsi rūpestingai, nuolat vykdytų pozityviąją pareigą padėti suimtiesiems ir nuteistiesiems realiai spręsti jiems iškilusias problemas.

30. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė Kalėjimų departamento direktoriui rekomenduoja imtis priemonių, kad skundai, kurių klausimų sprendimas priskirtas Kalėjimų departamento kompetencijai, būtų tiriami atidžiai, rūpestingai ir išsamiai.

31. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.**

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė